Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi,
Journal of Translation Studies,
Özel Sayı / Special Issue (2016), 61-76
Gönderme tarihi / Received: 28.01.2016
Kabul tarihi / Accepted: 25.03.2016

Türk Edebiyatı Bu (mu?) dur. TEDA Projesi Kapsamında Rusçaya Çevrilen Yapıtlar*

This is (Is this?) the Turkish Literature. Translations into Russian within the scope of the TEDA Project.

N. Banu GÜMÜŞTÜS, Nilüfer DENİSSOVA*****
**Öğretim Görevlisi, Sabancı Üniversitesi, Diller Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Birimi, bgumustus@sabanciuniv.edu
***Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, ndenissova@anadolu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma TEDA Projesi kapsamında Rusçaya yapılan çevirilerin listesini incelemekte ve iki odak noktası içermektedir. İlk bölümde Rusça listesi, ilk önce aynı proje kapsamındaki İtalyanca ve Lehçeye çeviri listeleriyle daha sonra ise *NOTOS Dergisi* tarafından 2014 yılında hazırlanan 'Türk Edebiyatının 40 Klasiği' listesiyle karşılaştırılmıştır. Üç ülkenin diline yapılan çeviri seçkilerinin yapıt bazında birbirinden neredeyse tamamen farklı olduğu anlaşılmıştır. Rusça listesinin Türk Edebiyatının çeşitliliğini yansıtmakla birlikte klasik olarak ilk akla gelen bazı yapıtlara yer vermediği ve bu nedenle tutarlı ve eşit nitelikli olmadığı anlaşılmıştır. Kapak tasarımları ise bir yazarın ve dolaylı olarak bir ülke yazınının imgesini oluşturan önemli bir yanmetinsel öğe (Genette, 1997) olarak kabul edilmiştir. Sonzogni (2011) tarafından önerilen yaklaşımla kapak tasarımları bir göstergelerarası çeviri (Jacobson, 1959) olarak ele alınmış, yapıtın içeriğiyle oluşturduğu eşdeğerlik düzeyi açısından sorgulanmıştır. Kapaklarda iki farklı yöntemle oluşturulan 'Doğulu' bir imgenin kullanıldığı, bu seçimin çoğunlukta ekonomik kaygılarla yapıldığı ancak kaçınılmaz olarak ideolojik bir etki yarattığı sonucuna varılmıştır. İki ülkenin uzmanlarından oluşan bir komisyonun hazırlayacağı bir çekirdek liste ve çevirilerin görsel sunumu konusunda Türk tarafının da söz sahibi olması tespit edilen sorunların olası çözümlerden bazıları olarak önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler
TEDA, Rusça, çeviri, kapak tasarımı

* Bu çalışma, 15-16 Ekim 2015 tarihinde Hacettepe Üniversitesi'nde (Ankara) düzenlenen Dışa Açılım Aracı Olarak Çeviriye Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşımlar: Türk Kültürünün Çeviri Yoluyla Temsili Sempozyumunda N. Banu GÜMÜŞTÜS tarafından sunulan, "Türk Edebiyatı Bu (Mu?) dur. Türkiye ile Rusya Arasında Bir Kültür Köprüsü Olarak TEDA Çevirileri" başlıklı bildirinin makaleye dönüştürülmüş hâlidir.

ABSTRACT

This paper focuses on the literary translations into Russian within the scope of the TEDA Project. In the first part of the paper we attempt to evaluate how well the list of Russian translations represents the Turkish literature. To this end, we perform the comparative analysis of the lists of Russian, Italian and Polish translations published within the scope of the same Project and the '40 Turkish Classics' list offered in 2014 by *NOTOS*, a well-established Turkish literary journal. The difference between the lists is significant; not even a single work has been translated into all of the three languages together. While in general the Russian list succeeds to represent the variety of the Turkish Literature, it does not yet include certain major works usually considered as classics. These findings may indicate the absence of a core list prepared by an expert international committee, as well as the fact that the choice of works for translation is left mostly to the target party. In the second part of the paper we focus on the cover design as one of the main representative paratextual elements of a book (Genette, 1997). Relying on the 'grid' developed by Sonzogni (2011), we accept the cover design as an intersemiotic translation (Jacobson, 1959) and attempt to evaluate its equivalence. We conclude that by using two different methods the cover designs create an 'oriental' image of the Turkish Literature, usually irrelevant to the content of a book. This choice, which may be accounted for by financial concerns of a publisher, inevitably has a certain ideological impact. The mandatory list of works prepared by experts of both parties involved and a stronger control of the source party over the visual representations of the translations are offered as possible solutions for the problems.

Keywords
TEDA, Russian, translation, cover design

1. Giriş

Türk Edebiyatını Dünyaya Açma Projesi (TEDA) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılında başlatılmıştır. Adından da anlaşılacağı gibi proje, Türk yazınının diğer kültür ve ülkelerde tanıtılması alanındaki eksiklikleri giderme amacını gütmektedir; resmi web sitesinde bu amaç şu sözlerle açıklanmıştır:

> Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurtdışında tanıtılmasında bugüne kadar önemli eksiklikler görülmüştür. Yayımlanan eserlerin okuyucuya ulaştırılmasında etkili bir yol izlenememiştir. Bu eksikliğin giderilebilmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde çeviri ve yayım destek projesi çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda 14 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe giren yönergeyle TEDA Projesi hayata geçirilmiştir.[1]

2005-2013 yılları arasında TEDA kapsamında 1 351 yapıt 54 dile çevrilmiştir. 1880-2002 yılları arasındaki sürede Türkçeden başka dillere çevrilen yapıt sayısı ise 280'dir.[2] Basit matematik hesaplamayla %480 gibi bir artış oranını elde edilir ki, bu, hiç kuşkusuz takdir edilmesi ve başarı olarak görülmesi gereken bir verimliliktir. Bu çalışmada biz, bu başarıyı gölgede bırakmaksızın nicel verilerin altında yatan nitel verilere yakından bakmayı amaçlıyoruz.

1 Projenin Ortaya Çıkması. Erişim: 10 Ocak 2016, http://www.teda.gov.tr/TR,52445/projenin-ortaya-cikmasi.html

2 Türk Edebiyatının 40 Klasiği. (Şubat-Mart 2014). *NOTOS*, 38, 29.

İnceleme bakışımız; çevrilen yapıtların seçimi ve alıcı kültüre sunumu sorununa odaklıdır. Bu bağlamda, yazınsal yapıtların çevirisi yoluyla Türk kültürünün nasıl temsil edildiğini ve nasıl bir Türk imgesinin yaratıldığını anlamak, çalışmanın temelini oluşturmuştur. Araştırma sırasında, bu seçim ve sunum süreçlerini yöneten eyleyenlerin ve etkenlerin kim(ler) ve ne(ler) olduğu sorusuna yanıt aranmış, elde edilen veriler ışığında değerlendirme yapılmıştır.

Çevirinin, bir ülkenin kültürünü temsil etme ve imgesini yaratma konusundaki gücü, örneğin, Andre Lefevere'in (1992, s. 5) çalışmalarında şöyle betimlenmiştir:

> Günümüzde olduğu gibi geçmişte de yeniden-yazarlar[3]; [başka bir dildeki] bir yazarın, bir yapıtın, bir dönemin, bir yazın türünün, hatta kimi zaman bütün bir ülke edebiyatının imgesini yaratırlardı. Bu imgeler; yarışmakta oldukları gerçeklikle paralel olarak varlıklarını sürdürür ama onlardan daha fazla kişiye ulaşırdı her zaman, halen de öyle. Buna rağmen bu imgelerin yaratılması ve yaptıkları etki geçmişte çok fazla araştırılmamıştır, şimdi de ayrıntılı bir araştırmaya konu edilmiş değildir.[4]

Çalışmamız bu boşluğu doldurmak gibi bir iddiadan uzak, belli bir bütünce üzerinden Türk Edebiyatının Rusya'da nasıl temsil edildiği ve daha somut anlamda hangi görsel imgeler aracılığıyla tanıtıldığı konusuna odaklıdır.

Bütüncemiz, ilk aşamada TEDA kapsamında Rusçaya çevrilen 37 yapıttan oluşturulmuştur; ikinci aşamada ise Amphora ve Mir Knigi yayınevlerinden çıkan Orhan Pamuk'un ve Reşat Nuri Güntekin'in toplam 20 kitabının kapak tasarımları incelenmiştir. (ayrıntılar için bkz. Yöntem).

Araştırmanın çekirdek verisini Rusçaya yapılan çeviriler oluşturmaktadır. Bununla birlikte, daha doğru ve kapsamlı bir değerlendirme yapmak amacıyla çalışma kapsamına Rusçanın yanı sıra İtalyanca ve Lehçeye çevrilen yapıtlar da alınmıştır.[5] Bu ülkelerin seçilmesindeki başlıca nedenler:

a) Hem Batı hem Doğu Avrupa'yı temsil etme özelliği;
b) Birbirine yakın ve bu nedenle karşılaştırılabilir yapıt sayıları: İTA 49, RUS 37, LEH 30.
c) Bir yandan, bu coğrafya ile olan çeşitli tarihsel bağlar ve bu bağların neden olabileceği olumlu ya da olumsuz düşünceler.
d) Öte yandan, Almanya ya da Belçika'da olduğu gibi en az iki kuşak yerleşik Türk nüfusunun olmayışı. Bu durum, çevirinin kaynak kültürün imgesini oluşturma sürecindeki etkisini güçlendirmektedir.

---

3 'Yeniden-yazarlar' (rewriters), ya da aynı kitabın başka bir sayfasında geçtiği gibi (s.14) 'uzmanlar' Lefevere'in tanımıyla "...eleştirmenler, editörler, öğretmenler, çevirmenlerdir. [...] Onlar,... yazınsal yapıtlarını yeniden yazarlar, ta ki bu yapıtlar belli bir yerin ve zamanın sanat anlayışına ve ideolojisine uygun bulununcaya kadar..."

4 Aksi belirtilmedikçe diğer dillerden Türkçeye yapılan çeviriler makale yazarlarına aittir.

5 Barın, Bayram Zafer (teda@kulturturiazm.gov.tr), 19 Mart 2015. RE: Makale Çalışması. E-mail to Denissova, Nilüfer (niluferk@sabanciuniv.edu).

Yani bu ülkelerde Türk, Türkiye ya da Türklük; öğrenci, işçi veya işadamı kimliği üzerinden karşılık bulmaktadır. Bu dillere yapılan çevirilerle bu ülkelerde yansıma bulan Türk kültürünün izdüşümü geliştirilecek ve uygulanacak planlarda önemli ipuçları sergilemektedir. Bununla birlikte bu üç ülke ile tarihsel süreç içinde çok çeşitli bağlar kurulmuş, bu bağlar hem olumlu hem de olumsuz yargıların yapılanmasına neden de olmuştur. Bu özelliği ile yapılan çeviriler yoluyla Türkiye ya da Türk imajının yansımalarını izlemek de ayrıca ilginç gelmiştir. Özellikle yeni nesil okuyucunun algısını edebiyat metinleri üzerinden nasıl şekillendireceği araştırmaya değer görülmüştür. Bu tarihsel ve coğrafi yakınlık, çeviri üzerinden aktarılınca ortaya çıkacak yakın olma halinin toplumsal bakış açısını nasıl etkileyebileceğini tablolar üzerinden çözümlemeye çalışmak ayrıca üzerinde düşünülmesi ve planlamalarda dikkate alınması gereken noktaları göz önüne sermektedir.

2. Yöntem

İnceleme, iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada, Rusçaya çevrilen yapıtların Türk yazınını hangi ölçüde ve biçimde temsil ettiği sorusuna yanıt aranmıştır. ITA/LEH/RUS listelerinin karşılaştırılmalı incelenmesinden bu aşamada yararlanılmıştır. Rusçaya çevrilen yapıtlar; eski/çağdaş yazın, yetişkin edebiyatı/çocuk ve ilk gençlik edebiyatı, şiir/düzyazı (roman/öykü), kadın yazarlar/erkek yazarlar, azınlık edebiyatı gibi kategorilerde sınıflandırılmış, temsil ölçüsü bu verilere göre değerlendirilmiştir.

İkinci aşamada çeviri yoluyla imge yaratımı sorunu ele alınmıştır. Bu noktada, başta kapak tasarımları olmak üzere çeşitli yanmetinsel öğelere bakılmıştır. Sonzogni (2011), Genette (1997), Jacobson (1959) gibi araştırmacıların tespit ve önermelerinden yola çıkarak kapak tasarımı, bir göstergelerarası çeviri çeşidi olarak ele alınmış, tasarım seçimi sürecinin arkasındaki olası ideolojik ve ekonomik etkenlere ışık tutulmuştur.

Sonzogni, *Gülün Adı* romanının kapak tasarımlarını incelediği çalışmasında, Jacobson'un göstergelerarası çeviri tanımını temel kuramsal ilke olarak kullanır (açıklama için bkz. Sonzogni, 2011, s. 26-27). Hatırlatmak gerekirse, Jacobson'un belirlediği üç çeviri çeşidinden sonuncusu olan "Göstergelerarası çeviri ya da *dönüştürme* (transmutation), dilsel göstergelerin dilsel olmayan gösterge dizgeleri aracılığıyla yorumlanması" olarak tanımlanmaktadır (Albayrak, 2008, s. 61). Çevirinin değerlendirilmesi söz konusu olduğunda ise bir eşdeğerlik arayışı da gündeme gelmektedir. Bu amaçla Sonzogni; Julian House'un çeviri kalitesini ölçme modeline ve Paul Armstrong'un geçerlilik testi modeline dayanarak beş bölümden oluşan bir şema (grid) geliştirmiştir. Bu şema genel olarak sözcüksel düzlemle görsel düzlem arasındaki ve spesifik olarak metin ve kapak tasarımı arasındaki ilişkinin tutarlılık düzeyini ölçmeyi amaç edinir. Bölümlerden her biri, göstergelerarası çeviri sürecinin farklı bir aşamasını temsil eder. **Metin**[6] (**Text**) başlıklı ilk bölüm inceleme konusu olan yazınsal yapıtı yalın bir yaklaşımla *basit (simple)*, *karmaşık (complex)* veya *melez* (*hybrid*) olarak tanımlar. **Kapsayıcılık** (**Inclusiveness**) adlı ikinci bölümde, kapak tasarımında yapıtın üç temel özelliğinden – yazınsal tür, içerik ve düzenleme (genre, content, setting) – hangisine ağırlık verildiği sorusuna yanıt aranır. İkna edicilik (**Persuasiveness**) adlı üçüncü bölüm, yapıtın içeriğiyle kapağı

6 Bu paragrafta kullanılan tüm terim çevirileri birer öneri olup iyileştirmeye açıktır.

arasındaki ilişkinin coğrafik ve kronolojik boyutuna odaklanır. Bu açıdan söz konusu ilişkiler özgünleştirme (*authentication*; yapıtın tarihsel ve bölgesel kimliğini kapak tasarımında da koruma tekniği), *modernleştirme* (*modernization;* kapak tasarımının yapıt içeriğini çağdaş zaman dilimine yaklaştırma tekniği) ve *melez* (*hybrid;* her iki tekniği de paralel olarak kullanma tekniği) olarak tanımlanır. Önerisellik (**Suggestiveness**) adlı dördüncü bölümde görsel çevirinin biçemi *somutlaştırma* (*concretization*; kapak tasarımında somut nesnelerin kullanımı), *soyutlaştırma* (*abstractization*; soyut imgelerin kullanımı) ve *melez* (*hybrid*) terimleriyle değerlendirilir. **Görüntüler** (**Images**) adlı beşinci bölümde ise görsel çevirinin genel düzeyi *basit* (*simple*), *karmaşık* (*complex*) veya *melez* (*hybrid*) olarak betimlenir. Bu beş bölümden elde edilen bulgular görsel çevirinin genel eşdeğerlik düzeyini belirlemek için yorumlanır ve değerlendirilir.

Çalışma sürecinde yapılan tespitleri doğrulamak ve daha bütünlüklü bilgiler elde edebilmek amacıyla Rusya'nın önde gelen Türk Edebiyatı çevirmenlerinden, Orhan Pamuk'un tüm yapıtlarının çevirmeni, Apollinaria Avrutina'yla görüşme yapılmıştır.[7]

3. Bulgular

1.1. TEDA Kapsamında Rusça, İtalyanca ve Lehçeye Yapılan Çeviriler

Rusça, İtalyanca ve Lehçeye çevrilen yapıtlar listesi aşağıdaki tablolarda sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Tablo 1. TEDA Kapsamında Rusçaya Çevrilen Yapıtların Listesi[8]

R.N. Güntekin. Yaprak Dökümü	Gülsüm Cengiz. Ayşe'nin Günleri	Sabahattin Ali. Kürk Mantolu Madonna
Bir Kadın Düşmanı	Boğazdaki Mutlu Çocuk Kuzguncuk	Orhan Kemal. El Kızı
Çalıkuşu	Alev Alatlı. Gogol'un İzinde I: Aydınlanma Değil Merhamet	Zehra İpşiroğlu. Gergedan Oyunu
Ateş Gecesi	Gogol'un İzinde II: Dünya Nöbeti	Murat Tuncel. Gölge Kız
Kızılcık Dalları	Nedim Gürsel. Öğleden Sonra Aşk	Anonim. Türk Efsaneleri
Damga	Boğazkesen: Fatih'in Romanı	Anonim. Kırk Türk Menkıbeleri*
Hasan Erkek. Eşik	Kürşat Başar. Başucumda Müzik	Ahmet Ümit. Masal Masal İçinde*
Kutsal Döngü	Reha Çamuroğlu. Son Yeniçeri	Ahmet Hamdi Tanpınar. Huzur*
Bir Gençlik Şarkısı	Attila İlhan. Gazi Paşa	Gündüz Vassaf. Cehenneme Övgü-Gündelik Hayatta Totalitarizm*
çev. Şefik Can. Fundamentals of Rumi's Thought*	Orhan Pamuk. Sessiz Ev	Adnan Binyazar. On Beş Türk Masalı*
Rubailer	Bilge Karasu. Göçmüş Kediler Bahçesi	Hande Altaylı. Aşka Şeytan Karışır*
Perihan Mağden. Haberci Çocuk Cinayetleri	Erol Büyükmeriç. Toplu Oyunları (Ziyaretçi, Çığ, Helikopter, Matruşka)	
Refakatçi	Yergök	

7 Avrutina, Apollinaria (apollinaria1@yahoo.com), 2 Haziran 2015. RE: вопросы для статьи (makale için sorular). E-mail to Denissova, N. (nilufernatalia@mail.ru).

8 Listelerde * işaretiyle belirtilen çeviriler için TEDA desteği verilmiş ancak yapıt henüz yayımlanmamıştır.

30'u yayımlanmış olmak üzere 37 yapıtın bulunduğu bu listede Türkçeden Rusçaya en çok çevirisi yapılan yazar Reşat Nuri Güntekin'dir. Yazarın eserlerine bu merak ya da ilgi televizyon sayesinde başlamıştır. Çalıkuşu romanının dizi yapılması ve bu dizinin Ruslar tarafından ilgi ve merakla karşılanması Güntekin'i Ruslar tarafından en çok okunanlar listesine yerleştirmiştir. Yine Rusya'da tiyatroya duyulan ilgi ve bu sanatın gördüğü değer, Hasan Erkek'in tiyatro eserlerinin daha çok bu dile çevrilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca iki dile de vakıf akademisyenlerle çalışabilme kolaylığı da bu tiyatro eserlerinin TEDA aracılığı ile Ruslara ulaşmasını mümkün kılmıştır. Alev Alatlı'nın romanları Rus yazınsal kültürüyle ilişkileri bakımından bu listeye alınmış olabilir. Genel olarak listedeki kadın yazarların oranı altıda birdir. Listedeki eserlerin daha ayrıntılı sınıflandırma denemesi aşağıda sunulmuştur:

- **'Eski'Türk Edebiyatı:** *Fundamentals of Rumi's Thought- A Mesnevi Sufi Perspective, Rubailer* (Şefik Can), *Türk Efsaneleri, Kırk Türk Menkıbeleri*
- **Klasik Türk Edebiyatı:** Reşat Nuri Güntekin (6 yapıt), Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Attila İlhan
- Çağdaş Türk Edebiyatı: Bilge Karasu, Nedim Gürsel, Alev Alatlı, Gündüz Vassaf, Adnan Binyazar, Ahmet Ümit, Kürşat Başar, Hande Altaylı, Murat Tuncel
- Çocuk/İlk Gençlik Edebiyatı: Gülsüm Gengiz, Zehra İpşiroğlu, Erol Büyükmeriç
- **Tiyatro:** Tuncer Cücenoğlu, Hasan Erkek
- **'Azınlık Edebiyatı':** Reha Çamuroğlu

Listede dikkat çeken özellik, yaşayan ve/veya günümüz edebiyatını yansıtan edebiyatçıların eserlerinin ağırlıkta olmasıdır. İçerik ya da konu bakımından bu coğrafyada yaşayan okurların dikkatini çekeceği düşünülen şiir, tiyatro metni, öykü ve roman türünde çevirilerin yapılması zenginliğin yansıması açısından da iyi bir veridir.

Tablo 2. TEDA Kapsamında İtalyancaya Çevrilen Yapıtların Listesi

Mario Levi. İstanbul Bir Masaldı	**Halide Edip Adıvar.** *Sinekli Bakkal*	**Cem Selcen.** *Elmanın Suçu*
En Güzel Aşk Hikayemiz	**Egemen Berköz.** *Bu Kitapta Sen Nerdesin?*	**Aslı Perker.** *Sufle*
Bir Şehre Gidememek	**Oğuz Atay.** *Korkuyu Beklerken*	**Ataol Behramoğlu.** Şiir Antolojisi
Orhan Kemal. *Ekmek Kavgası*	**Orhan Pamuk.** *Masumiyet Müzesi*	**Hakan Günday.** *Az*
*Baba Evi**	**Oya Baydar.** *Hiçbir Yere Dönüş*	**Menekşe Toprak.** *Temmuz Çocukları**
Zülfü Livaneli. *Engereğin Gözündeki Kamaşma*	**Cahit Sıtkı Tarancı.** *Otuz Beş Yaş* (Bütün Şiirlerden 100 şiir seçkisi)	**Gündüz Vassaf.** *Cehenneme Övgü-Gündelik Hayatta Totalitarizm**
Mutluluk	**Yakup Kadri Karaosmanoğlu.** *Ankara*	**Tezer Özlü.** Çocukluğun Soğuk Geceleri*
Ayfer Tunç. *Yeşil Peri Gecesi*	**Burhan Sönmez.** *Masumlar*	**Sabahattin Ali.** *Kürk Mantolu Madonna**
*Aziz Bey Hadisesi**	**Mine Kırıkkanat.** *Destina*	**Gül İrepoğlu.** *Cariye**
Antologia Della Poesia Turca Contemporanea (*Türk Şiirleri Antolojisi*)	Özdemir İnce. Şiir Antolojisi	İnci Aral. *Safran Sarı**
Realta e sogno nelle terre anatoliche Antologia di racconti turchi (*Türk Öykü Antolojisi)*	**Zeynep Cemali.** *Ballı Çörek Kafeteryası*	**Ahmet Hamdi Tanpınar.** *Saatleri Ayarlama Enstitüsü**
Perihan Mağden. İki Genç Kızın Romanı	**Feride Çiçekoğlu**. *Uçurtmayı Vurmasınlar*	**Ahmet Ümit.** *Beyoğlu'nun En Güzel Abisi**
Güngör Dilmen. *Ben, Anadolu*	**Ece Vahapoğlu.** Öteki	**Gülsüm Cengiz.** *Yasak Sevda Sözcükleri**
Anonim. *Kitab-ı Dede Korkut*	**Cem Mumcu.** *Makber*	**Füruzan.** *Gül Mevsimidir**
Şebnem İşigüzel. *Sarmaşık*	**Feridun Ulusoy.** *Hüzünle Dans: Bir Dansörün Anıları*	**Hasan Ali Toptaş.** *Heba**
Murathan Mungan. Çador	**Sara Şahinkanat.** *Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor*	
Nazlı Eray. *Orphée*	İpek Çalışlar. *Latife Hanım*	

TEDA'nın incelemeye konu olan zaman diliminde İtalyanca'ya çevrilmesini sağladığı eser sayısı 49'dur (hâlihazırda yayımlanan 35'tir). Bu listede ilk göze çarpan isim de Mario Levi. Bu yazar, duygusal ve sağlam anlatımıyla, Akdeniz insanı olma ortak noktamızı yansıtabilmektedir. Bu listede de günümüz yazınını yansıtan ve ağırlıklı olarak halen hayatta olan yazarların yapıtları söz konusu. Tarih, kültür ve olaylara yaklaşım açılarıyla duyguları aktaran bu eserler Rusçaya çevrilen eserler gibi çeşitli türlerdedir. Başta İstanbul'u mekan olarak işleyen yapıtlarda Anadolu kültürü ve Türk insanın heyecanı ya da sitemi veya çaresizliği; tarihin imparatorluk dönemini anlatan kitaplarda özellikle saray yaşamı; günümüz dünyasında çeşitli sorunlara verilen tepkileri anlatan metinler karşımıza çıkmaktadır. Kadın yazarların oranı yaklaşık dörtte birdir. İtalyanca listesinde tarihi roman ya da tarihsel yapıtların olması alıcı ülkenin okuyucularının Türk kültürünü ve tarihini tanımaya eğilimli olduklarını söyletebilir. Çok genç ve kişisel gelişim hakkında

sözü olan yazarların kitaplarıyla 'azınlık' kültürünün temsilcisi isimlerin eserlerinin olması da İtalyan okurların farklı yönlerden Türk toplumunu tanımak amacıyla bu eserlere ilgi gösterdiklerini söyletebilir.

Tablo 3. TEDA Kapsamında Lehçeye Çevrilen Yapıtların Listesi

Orhan Pamuk. *Kar*	*Aşk*	**Seyyad Hamza.** *Yusuf ve Zeliha*
Beyaz Kale	**Reha Çamuroğlu.** *Bir Anlık Gecikme*	**Stella Acıman.** *Bir Masaldı Geçen Yıllar*
Masumiyet Müzesi	*Son Yeniçeri**	**Barış Müstecaplıoğlu.** *Kardeş Kanı*
Cevdet Bey ve Oğulları	**Ahmet Hamdi Tanpınar.** *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*	**Gül İrepoğlu.** *Cariye**
Kara Kitap	*Huzur*	**Selim İleri.** *Hepsi Alev**
Öteki Renkler	**Oya Baydar.** Kayıp Söz	**Mine Kırıkkanat.** *Destina**
Elif Şafak. *Baba ve Piç*	*Erguvan Kapısı*	**Perihan Mağden.** *Biz Kimden Kaçıyorduk Anne?*
Pinhan	**Mario Levi.** *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*	**Erik Jan Zürcher.** *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*
Şehrin Aynaları	İstanbul Bir Masaldı*	**Aslı Perker.** *Sufle*
Siyah Süt	**Solmaz Kamuran.** *Kiraze*	**Ahmet Ümit.** İstanbul Hatırası*

Lehçeye çevrilmek üzere toplam 30 yapıt destek almış ve 24'ü bu çalışmanın yazıldığı tarihe kadar yayımlanmıştır. Polonya, tarihi ve kültürel ilişkilerde genelde olumlu tarafta yer alan ülkelerden biridir. Bu listeye dikkatle bakıldığında da bu seçim kendini hemen belli eder. Orhan Pamuk, özellikle 2006 Nobel ödülünü kazandıktan sonra listenin başında yer alır. Yazarın; Rusçaya ve İtalyancaya birer yapıtı çevrilmişken Lehçeye altı yapıtın çevrilmiş olması dikkat çeken bir özelliktir. Pamuk'un Rusça çevirmeni Avrutina'nin sözlerine göre TEDA, zaten yeterince iyi satılan ve ek finansal desteğe gereksinim duymayan Pamuk'un çevirileri için genellikle destek vermemektedir. Lehçe listesi bu bağlamda ayrı bir araştırmaya veri sunar. Bununla birlikte, karşılaştırmaya kaynak bu üç ülke ve dil içerisinde sayıca en az eser Lehçe'ye çevrilmiştir. Bununla birlikte edebiyat ve tarih yoğun çeviriler de bu dile aittir. Lehçe'ye çevrilen yapıtlar da, günümüz edebiyatçıları ile modern Türk edebiyatı yansısı denebilir.

Listeler arasında yapıt adı bakımından ortak nokta arandığında yapılabilecek tespitlerden ilki, üç listeyi birleştiren bir yapıtın olmamasıdır. Çeşitli ikili ortaklıklar söz konusudur. Örneğin, İTA ve LEH listelerini altı yapıt birleştirmektedir: İstanbul Bir Masaldı, *Masumiyet Müzesi*, *Cariye*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, *Destina*, *Sufle*. İTA ve RUS listeleri için ise iki yapıt ortaktır: *Kürk Mantolu Madonna* ve *Cehenneme Övgü-Gündelik Hayatta Totalitarizm*. *Huzur*, LEH ve RUS listelerini birleştiren tek yapıttır.

Yazar adı açısından karşılaştırma yapıldığında ise daha fazla ortak nokta saptanabilir. Üç listeyi de birleştiren isimler Orhan Pamuk, Perihan Mağden ve Ahmet Ümit'tir. İTA ve LEH için Mario Levi ve Oya Baydar ortak isimler olurken İTA ve RUS listelerinde Orhan Kemal ve Gülsüm Cengiz adlarını görmekteyiz.

Bu tespitlerden; çevrilmesi hedeflenenleri belirlerken adların üzerinde durulmasına karşın, bu adların eserleri konusunda seçimin alıcı tarafa bırakıldığı gibi bir yoruma ulaşılabilir. TEDA'nın yaptığı bu çalışmaya destek olması ve Türk Dilinin ve Edebiyatının zenginliklerini daha verimli aktarmak açısından Türk Edebiyatında söz sahibi isimlerin belirlediği ve üzerinde anlaşma sağlanan isimlerin mutlak bu listelerde olması önerilen bir noktadır. Eklemelere açık olması her zaman gereken bu liste, kültürel aktarımın daha ileriye taşınması açısından önemli görülmektedir.

1.2. 'Türk Edebiyatının 40 Klasiği' Listesi

2014 yılının başında NOTOS Dergisi geleneksel Büyük Soruşturmalarından sekizincisinde Türk edebiyat kamuoyunun 249 temsilcisinin katkılarıyla klasikler olarak gördükleri 40 yapıtlık seçki sunmuştur. Yukarıdaki değerlendirmelerde iki tarafın ortak çalışmasıyla oluşturulacak bir yapıt listesinin gereksiniminden söz edilmiştir. *NOTOS*'un listesi; derginin nitelikli, uzun süreli ve güvenilen bir periyodik yayın olması, kolay erişilebilirliği, soruşturmaya katılan uzmanların sayısı gibi gerekçelerle olası örneklerden biri olarak yeğlenmiştir. Aşağıda liste verilmiş, TEDA Rusça çeviriler listesiyle karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Tablo 4. ***NOTOS** Dergisinin* "Türk Edebiyatının 40 Klasiği" Listesi

Yaşar Kemal. İnce Memed	**Orhan Pamuk.** *Kara Kitap*	**Kemal Tahir.** *Devlet Ana*	İhsan Oktay Anar. *Puslu Kıtalar Atlası*
Oğuz Atay. *Tutunamayanlar*	**R. N. Güntekin.** Çalıkuşu	**Vedat Türkali.** *Bir Gün Tek Başına*	**S. F. Abasıyanık.** *Semaver*
A. H. Tanpınar. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*	***Orhan Kemal.*** *Bereketli Topraklar Üzerinde*	Şeyh Galib. Hüsn ü Aşk	***Adalet Ağaoğlu.*** *Bir Düğün Gecesi*
Nazım Hikmet. *Memleketimden İnsan Manzaraları*	**Sabahattin Ali.** *Kuyucaklı Yusuf*	**Latife Tekin.** *Sevgili Arsız Ölüm*	**F. H. Dağlarca.** Çocuk ve Allah
Sabahattin Ali. *Kürk Mantolu Madonna*	**Yusuf Atılgan.** *Aylak Adam*	*Fuzulî Divanı*	**O. V. Kanık.** Bütün Şiirleri
Yusuf Atılgan. *Anayurt Oteli*	**Y. K. Karaosmanoğlu.** *Yaban*	**H. Z. Uşaklıgil.** *Mai ve Siyah*	**R. M. Ekrem.** *Araba Sevdası*
A. H. Tanpınar. *Huzur*	*Dede Korkut Kitabı*	**Orhan Pamuk.** *Benim Adım Kırmızı*	**Cemal Süreya.** Üvercinka
S. F. Abasıyanık. *Alemdağ'da Var Bir Yılan*	**Y. K. Beyatlı.** *Kendi Gök Kubbemiz*	**Adalet Ağaoğlu.** Ölmeye Yatmak	**Karacaoğlan.** *Bütün Şiirleri*
Yunus Emre Divanı	**Evliya Çelebi.** *Seyahatname*	**H. E. Adıvar.** *Sinekli Bakkal*	**Füruzan.** *Parasız Yatılı*
H. Z. Uşaklıgil. *Aşk-ı Memnu*	**Mehmet Rauf.** *Eylül*	**Peyami Safa.** *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*	**Sevgi Soysal.** *Yenişehirde Bir Öğle Vakti*

Bu listede de 'eski' ve çağdaş Türk yazınının farklı türleriyle temsil edildiği söylenebilir; yapıt sayısı da TEDA Rusça listesine yakındır. Ancak yapıt bazında karşılaştırma yapıldığında yalnızca üç maddenin ortak olduğu görülür: Sabahattin Ali. *Kürk Mantolu Madonna,* Ahmet Hamdi Tanpınar. *Huzur* ve Reşat Nuri Güntekin. Çalıkuşu. Yapıtlar farklı olmakla birlikte isim olarak Orhan Pamuk ve Orhan Kemal iki listede de yer almaktadır. Sonuç olarak bu iki listenin birbirinden oldukça farklı olduğu söylemek olası.

NOTOS Dergisinin önerdiği bu liste mutlak ve tek örnek olarak görülmemeli ancak, hâlihazırda bulunan ve erişilmesi kolay olan bu listenin, benzer hazırlık çalışmasının TEDA tarafından da yapılabileceğine işaret ettiği gözden uzak tutulmamalıdır.

3.3. Göstergelerarası Çeviri Olarak Kapak Tasarımları

Öncelikle çalışma kapsamında incelenen yirmi kitabın kapakları yan yana sıralanarak genel izlenim betimlenmiş, ardından – yer sınırlaması ve tekrara düşme kaygısı nedeniyle–özellikle dikkat çekici ve anlamlı bulduğumuz birkaç örnek daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 1-12 numaralı kapak tasarımları Amphora yayınevinden çıkan Orhan Pamuk çevirilerine, 13-20 numaralı kapak tasarımları ise Mir Knigi yayınevinden çıkan Reşat Nuri Güntekin çevirilerine aittir. Sıralamada, bu çalışmada öne sürülen iddiayı daha iyi görselleştiren mantıksal düzen izlenmiştir.

Tablo 5. Orhan Pamuk ve Reşat Nuri Güntekin Rusça Çevirileri. Kapak Tasarımları

1. *Kar*, 2006	2. *Kar*, 2007	3. *Benim Adım Kırmızı*, 2006	4. *Benim Adım Kırmızı*, 2011
	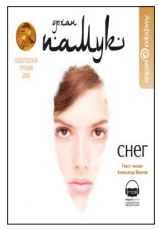		
5. *Kara Kitap*, 2006	6. *Yeni Hayat*, 2007	7. *Sessiz Ev*, 2007	8. *Cevdet Bey ve Oğulları*, 2007
	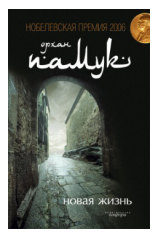	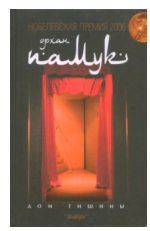	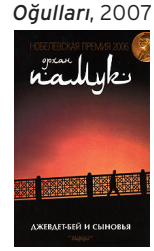
9. *Beyaz Kale*, 2007	10. *Öteki Renkler*, 2008	11. *Masumiyet Müzesi*, 2009	12. *İstanbul: Hatıralar ve Şehir, 2012*
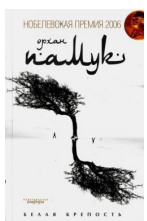	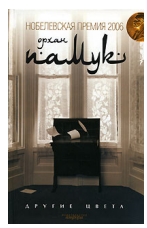	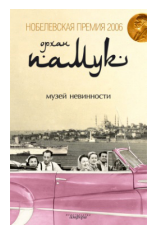	
13. *Çalıkuşu*, 2008	14. *Yaprak Dökümü*, 2008	15. *Kadın Düşmanı*, 2008	16. *Damga*, 2008
			
17. *Ateş Gecesi*, 2008	18. *Miskinler Tekkesi*, 2009	19. *Harabelerin Çiçeği*, 2009	20. *Değirmen*, 2009
			

Yukarıdaki tabloda gösterilen kapak tasarımlarını iki büyük gruba bölmek olasıdır. 4 ve 12 numaralı örnekler dışındaki örneklerin ortak özelliği; yazarın adı için seçilen yazı tipidir. Kiril alfabesi olmasına karşın Arapça görünümüne yaklaştırılmış olan ve Rusça bilmeyen biri için Arapça gibi görünebilecek bu yazı çeşidi, 2006-2009 yılları arasında yayımlanan tüm kapaklarda kullanılmıştır. Bu durumda yazar adı, yazı tipiyle bütünleşerek bir logotipe[9] dönüşmüş ve ortaya bu simgeyle birleştirilen bir çeviri dizisi çıkmıştır. 2011 (*Benim Adım Kırmızı*, 4) ve 2012 (İstanbul: Hatıralar ve Şehir, 12) yıllarında yayımlanan çevirilerde bu uygulamadan vazgeçilmiştir.

İkinci grubu oluşturan 15-20 numaralı örneklerinde farklı bir yaklaşımın ürünleri sergilenmiştir: Bir taraftan nötr bir yazı türü, diğer tarafta ise 'Doğulu' bir toplumun uzak geçmişine ait manzaralar. Özetle, her iki yaklaşım da farklı teknikler üzerinden Türk imajı için Doğu/İslam kültürüne ilişkin bir imge yaratma yolunu seçmiş ve bu seçim her zaman yapıtın içeriğiyle bağlantılı ol(a)mamıştır.

1.3.1. *Kar*, 2006

Kar romanı Rusçaya ilk kez 2006 yılında, Orhan Pamuk Nobel Edebiyat Ödülünü almadan kısa bir süre önce çevrilmiş ve yayımlanmıştır. Bu çevirinin kapak tasarımı beş adet yazı ve bir resimden oluşmaktadır. (1) Yazarın adı, Arapçaya benzeyecek biçimde stilize edilmiş harflerle kapağın ortasında konumlandırılmıştır. (2) Hemen altında, beyaz alan içinde New York Times Book Review, Yılın Kitabı ifadesi yer almıştır. (3) Bu bilginin altında romandan bir alıntı verilmiştir (Pamuk, 2014, s. 291):

> Ben Avrupalı olmayan yanımla onur duyuyorum. Avrupalı'nın çocuksu, zalim ve ilkel bulduğu her şeyimle gururlanıyorum. Onlar güzelse ben çirkin olacağım, onlar akıllıysa ben aptal olacağım, onlar modernse ben saf kalacağım.

(4) Romanın adı büyük olmayan, buna karşılık yalın bir yazı biçimiyle kapağın sol alt köşesinde bulunmakta, (5) sağ üst köşesinde ise yayınevi amblemiyle adı yer almaktadır. Resimden söz etmeden önce yalnızca yazılar değerlendirildiğinde, burada Avrupalı/Batılı olmama, Doğulu/Müslüman olma halinin öne çıkarıldığı, (1) ve (3) yazılarıyla bunun özellikle vurgulandığı söylenebilir.

Kar romanında, Pamuk'un yapıtlarının çoğunda olduğu gibi bir Doğu/Batı ekseni ve bu eksende kimlik arayışını sürdüren insan konusu işlenmektedir. Ancak incelenen kapak tasarımının kavram olarak Batı'yı içermediği, bu kavramın sadece alıntıda (3) olumsuzlama amacıyla geçtiğini düşünürsek, kapak/içerik arasındaki göstergelerarası eşdeğerlik düzeyinin düşük olduğu sonucuna varılabilir. Tercih edilen resme ilişkin de aynı yorumu yapmak olası: Başörtüsü sorunu romanın ağırlık merkezlerinden biridir. Ancak

---

9 Sonzogni (2011, s. 25) bu konuya şu sözlerle değinmektedir: "...harflerin ikonografik potansiyelini ve anlamını kullanan yazılar (font, büyüklük, konumlandırma, renk) birer imgeye dönüşür. Bu tür kapaklar; yazar adının, yapıt adının ve genel tasarımın adeta bir logotipe dönüştüğü ...çok satan kitaplar için uygundur."

resimde gösterilen giyim biçimi, romandaki zaman diliminde kullanılan örtü biçiminden çok farklıdır. Dolayısıyla yazılar ve resimden oluşan tasarımın bütününe bakıldığında burada bir 'Doğulaştırılma', 'eskitilme' ve 'eksiltilme' yönünde birkaç kaydırma işleminin uygulandığı söylemek olası.

1.3.2. *Kar*, 2007

Yazarın Nobel Ödülünü almasından hemen sonrasında *Kar* romanı aynı çeviriyle yeniden basılmış, kitap ve sesli kitap biçiminde piyasaya sürülmüştür. Her iki versiyonun da kapak tasarımları aynıdır: Kar ile çağrışımsal birlik oluşturan beyaz arkaplan ve bir kadının kısmen örtülmüş yüzü. Tek başına ele alındığında bu imajın spesifik olarak Doğu ya da Batı kültürünü anımsatmadığı, yapıtın içeriğine gönderme yaptığı söylenebilir. Bununla birlikte yazarın adı için yeğlenen yazı tipi burada da genel izlenimi yukarıda sözü edilen 'Doğulaştırma' yönünde etkilemektedir.

1.3.3. *Benim Adım Kırmızı*, 2006

Kar (2007) için yapılan tüm değerlendirmeler *Benim Adım Kırmızı* için de geçerlidir. 2006 yılında yayımlanan çevirinin kapak tasarımının başlıca iki öğesi, geniş fırça darbeleriyle sürülmüş gibi görünen kırmızı boya ve yazarın adıdır. Üst kısmında Nobel Ödülü simgesi ve açıklaması, alt kısmında ise yayınevinin adıyla roman adı yerleştirilmiştir. Roman adı, bu dizinin tüm kitaplarında olduğu gibi, sade ve küçük yazı tipiyle yazılmıştır. Beyaz fonda özellikle etkileyici görünen imaj hem ressamlıkla ilgili olduğundan hem de kan, tutku, cinayet gibi çağrışımlar yaptığından başarılı ve yerinde bir seçim olarak görülebilir. Bununla birlikte yazar adının yazılış biçimi tasarımın baskın öğesi olarak kapağın simgesel anlamını değiştirmektedir.

1.3.4. *Benim Adım Kırmızı*, 2011

Benim Adım Kırmızı romanı aynı yayınevinden bir kez daha 2011 yılında çıkmıştır. Bu kez farklı bir çevirmen tarafından yeni bir çeviri yapılmış, kapak tasarımı tümüyle değişmiştir. Orta üst kısmında yer alan yazı bölümünde yukarıdan aşağıya yazar adı, yapıt adı, 2006 Nobel Edebiyat Ödülü bilgisi bulunmaktadır. Yalın bir yazı karakteri yeğlenmiş, önceki yıllarda kullanılan Arapça biçimlenmesinden vazgeçilmiştir. Resim ise iki katmandan oluşmaktadır. Burada arka planda Arap yazar Al-Hariri'nin *Makamat* adlı eserinin 13. Yüzyıldan dan kalma bir el yazmasında yer alan bir minyatür kullanılmıştır.[10] Ön planda ise William Adolphe Bouguereau'nun *The Return of Spring* adlı tablonun sansürlenmiş versiyonu yer almıştır. [11] Böylelikle kapak tasarımıyla romanın içeriği arasında güçlü bir bağın oluştuğu söylenebilir ve tasarım, başarılı bir göstergelerarası çeviri örneği olarak değerlendirilebilir.

---

10 Roxburgh, David J. (2013). In Pursuit of Shadows: Al-Hariri's Maqamat. Erişim: 14 Ocak 2016, http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic592795.files//selected_articles/Muq%2030%20Roxburgh.pdf, s. 177

11 The Return of Spring (t.y.). Erişim: 14 Ocak 2016, https://en.wikipedia.org/wiki/The_Return_of_Spring. Bu konuyla ilgili yardımları için Sabancı Üniversitesi Arapça Öğretim Görevlisi Dr. Aziz N. Shakir'e ve İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü doktora öğrencisi Javid Aliyev'e teşekkürü borç biliriz.

1.3.5. İtalyancada ve Rusçada *Masumiyet Müzesi*

Tablodaki 11 numaralı kapak tasarımı *Masumiyet Müzesi* romanına aittir. Orijinal resim burada da kullanılmış ancak yazı tipi yine bu dizideki diğer çevirilerde olduğu gibi uygulanmıştır. 'Arapçalaştırılmış' yazı tipinin etkisini daha net göstermek için aşağıda bu romanın İtalyanca ve Rusça çevirilerinin kapakları yan yana konulmuştur.

Kapaklarda kullanılan İstanbul manzarası, ön plandaki aracın ve insanların genel görüntüsü anlatının coğrafik ve tarihsel özellikleriyle uyumludur. İtalyanca versiyonunda tüm yazılar herhangi bir bölgesel çağrışım yapmayan nötr bir yazı şekliyle yapılmış, en büyük harflerle romanın adı, sonra sırayla yazar adı, oldukça küçük harflerle Nobel Ödülü bilgisi ve yayınevi adı yazılmıştır.

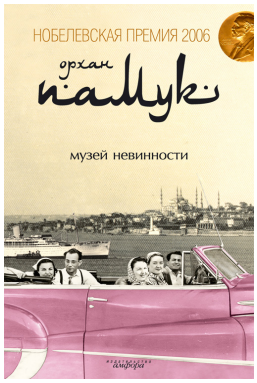

Rusça versiyonunda ise yazı tipi dışında dikkat çeken unsur, yazar adının en büyük harflerle yazılmış olmasıdır. Ardından (harf büyüklüğü olarak) Ödül bilgisi verilmiş, en küçük harfler ise roman adı ve yayınevi adı için kullanılmıştır.

0.3.6. *Reşat Nuri Güntekin*'in kitaplarının kapakları

Başka bir yayınevi (Mir Knigi) tarafından yayımlanan Reşat Nuri Güntekin çevirilerinde ise (tabloda örnekler 15-20) aynı 'Doğulaştırma' yaklaşımı farklı bir teknikle uygulanmıştır. Burada bu coğrafik anlamı veren öğe yazı değil, resimdir. Yeğlenen resimler hem kronolojik hem coğrafik açılardan kaydırmalar içermektedir. 20. Yüzyılın başında yaşamış olan yazar, yapıtlarında kendi döneminin Türkiye'sini anlatmıştır. Oysa resimler, daha eski zamana ait sahneleri sunmakta ve Türk toplumundan çok Arap/Fas toplumunu akla getirmektedir.

4. Yorum ve Değerlendirme

Türk yazın örneklerinin Rusçaya çevrilmesi süreci uzun yıllar önce başlamıştır. Özellikle Nazım Hikmet ve Reşat Nuri Güntekin, farklı nedenlerle de olsa ülkede iyi bilinen Türk yazarlarındandı. Bununla birlikte TEDA Projesi kapsamında yapılan yoğun ve kapsayıcı çeviri hareketiyle daha önce karşılaşılmış değildi. Öte yandan, 2006 Nobel Ödülünün bir

Türk yazarına verilmesi Rus okurunun bir kez daha gözlerini Türk yazınına çevirmesini sağlamıştır. Sonzogni (2011, s. 16), kapak tasarımıyla okur arasındaki bağlantı çeşitlerini sınıflandırırken, bir yazarın veya yapıtın alıcı ülkesinde hemen hemen hiç tanınmadığı, göreceli olarak ender rastlanan bir durumdan söz eder. Böyle durumlarda tasarımın temsiliyet gücü ve önemi daha da artmaktadır.

Pamuk'un Rusça çevirmeni Apollinaria Avrutina ile yapılan görüşmede yukarıda incelenen kapak tasarımlarının ortaya çıkma süreciyle ilgili bilgi istenmiştir. Bu kararın yayınevi tarafından, hem TEDA yönetiminin, hem yazarın hem de çevirmenin karşı duruşlarına bakılmaksızın verildiği öğrenilmiştir. Amphora Yayınevi, bu tasarımın dikkat çekeceği ve dolayısıyla kitap satışlarını arttıracağı düşüncesiyle hareket etmiştir. Bu karara iki farklı açıdan itiraz edilebilir: Bir yandan TEDA'nın sağladığı finansal desteğin yayıncının maddi kaygılarını azaltması beklenir. Diğer yandan, bilinçli olarak uygulanan bir 'Doğulaştırma' stratejisinden söz edilmemiş olsa bile bir Nobel Ödüllü yazarın kitaplarında kullanılan kapak tasarımının ideolojik öğeden ne derecede muaf olabileceği sorusu tartışmaya açıktır.

Eco'nun (2003) yazdıklarından yola çıkan Sonzogni (2011, s. 21) bu konudaki görüşünü şu sözlerle dile getirir: "...kitap kapağı için bir tasarım seçmek [...] bir manipülasyon hareketidir."[12] Genette (1997, s. 25) ise illüstrasyonların bir yanmetin olduğunu kesin bir dille kabul eder: "Bir illüstrasyon yanmetin olarak işlev görebilir – daha doğrusu görmüyor olamaz." Alıntılanan çalışmasının temel savı ise yanmetinlerin bir "eşik" olduğu ve dolayısıyla anlatının iç dünyasına kapı araladığı, onun hakkında bir ön izlenim verdiği yönündedir. İncelenen kapakların çoğu için bu ön izlenimin hem yanıltıcı hem manipülatif olduğuna inanmaktayız.

Sonzogni'nin önerdiği şema çerçevesinde değerlendirme yapıldığında kapakların, şemanın üçüncü bölümde (İkna Edicilik/Persuasiveness) mercek altına alınan nitelikler açısından sorunlu oldukları görülür. Hatırlatmak yerinde olacaktır; bu bölümde tasarım/içerik ilişkilerinin coğrafik ve kronolojik boyutu incelenir ve tasarım tekniği özgünleştirme, modernleştirme veya melez olarak tanımlanır. Bu çalışmada elde edilen bulguların değerlendirilmesi için biz, 1.3.1. kısmında da söylendiği gibi, dördüncü bir teknik türü önermekteyiz: *Eskitilme* (archaization). Pamuk'un romanlarına bakıldığında, *Beyaz Kale* veya *Benim Adım Kırmızı* romanlarının eski çağlara ait olayları aktardıkları için kapaklardaki yazı (logotip) yerinde bir karar olarak görülebilir. *Kara Kitap* benzer biçimde eski alfabe konusunu işlediği için kapakta da bu tür harflerin bulunması akla yatkındır. Bununla birlikte, söz konusu logotipin yazarın tüm çevirilerinde yer aldığını hatırlarsak, *Masumiyet Müzesi, Yeni Hayat, Kar, Öteki Renkleri* gibi anlatıyla logotip arasında kaçınılmaz olarak kronolojik ve coğrafik uyuşmazlık yaşanmaktadır. Mir Knigi yayınevinden çıkan mavi kapaklı çevirilerde ise (Tablo 5; 15-20) aynı uyuşmazlık seçilen illüstrasyon nedeniyle ortaya çıkmaktadır; ancak burada eskitilmenin yanı sıra coğrafik kayma da söz konusudur.

---

12 W.J.T. Mitchell (1987), resimler, metinler ve ideoloji arasındaki ilişkileri incelediği kitabın özellikle üçüncü bölümünde bu konuyu ayrıntılı olarak incelemektedir, bkz. a.g.e., s. 151-159.

5. Öneriler ve Sonuç

2015 yılının Haziran ayında New York Times gazetesi Colombia University Press yayınevinin yeni bir Rus Edebiyatı dizisini hazırladığını duyurmuştu.[13] İki ülkenin akademisyenlerinden, yayıncılarından ve devlet görevlilerinden oluşan grup, yeni ve iddialı bir çeviri projesinde işbirliği yapmaya karar verdiklerini dile getirmişti. Örneğin, diğer birkaç Amerikalı meslektaşıyla birlikte Moskova'da, bu konuyu tartışmak üzere özel olarak düzenlenen bir konferansa katılan Harvard Üniversitesinin Slav Dilleri Bölümü Profesörü Stephanie Sandler, "...bu tekinsiz, yüksek tansiyonlu siyasi dönemde iki kültür arasında köprüler kurmanın ve birbiriyle konuşabilmek için yeni yolları aramanın..." önemini vurgulamıştı. Öte yandan, listeye hangi yapıtların gireceğini ve yeni kanon belirlemedeki zorluklar özellikle akademik camiada tartışmalara yol açmıştır.

Bu haber, bizim de önemli bulduğumuz birkaç noktaya parmak basmaktadır. Birincisi, siyasi söylemin yetersiz kaldığı yerde yazınsal çevirinin kültürler arası elçilik görevini üstlenebileceğine ilişkin algı ve inanç. İkincisi, bir çeviri dizinin yeni bir iletişim dilini oluşturmanın yanı sıra yeni bir yazınsan kanonu da oluşturabileceğine yönelik geniş bakış açısı. Üçüncüsü, projenin ilk adımlarından itibaren kendini hissettiren kapsamlı hazırlık çalışması...

Çalışmamız, Türkiye ile Rusya arasındaki siyasi ilişkilerinin gerilimli olduğu, ekonomi, eğitim ve kültürel işbirlikleri gibi birçok alanın olumsuz etkilendiği günlerde yapılmıştır. Önceki paragrafta söylenenlerden hareketle TEDA Projesinin, bugüne kadar sergilediği verimli çalışmasını sürdürerek bir barış elçisi, milletler arası kültür ve sanat köprüsü olmaya devam etmelidir. İki ülkenin uzmanlarından oluşan bir komisyonun sağlam yasal zeminde yazınsal ilkelerle hareket ederek yapıt/yazar seçimi ve görsel sunum konusunda daha tutarlı ve etkili çalışmalar gerçekleştirebileceğine inanmaktayız.

Kaynakça

Albayrak, Ö.B. (Çev.). (2004). Roman Jacobson. *Çevirinin Dilbilimsel Özellikleri Üstüne*. M. Rifat (Ed.). Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı (s. 89-100). İstanbul: Dünya

Eco, U. (2003). *Mouse or Rat? Translation as Negotiation*. London: Wedenfeld and Nicolson

Genette, G. (1997). *Paratexts. Thresholds of Interpretation*. Cambridge University Press

Mitchell, W.J.T. (1987). *Iconology. Image, Text, Ideology*. Chicago: The University of Chicago Press

Pamuk, O. (2015). *Kar*. İstanbul: YKY

Roth, A. (28 Haziran 2015). Colombia University Press To Publish New Translations of Russian Literature. *New York Times*.

Sonzogni, M. (2011). *Re-Covered Rose : A Case Study In Book Cover Design As Intersemiotic Translation*. John Benjamins

Türk Edebiyatının 40 Klasiği. (Şubat-Mart 2014). *NOTOS*, 38, 29

13 Roth, A. (28 Haziran 2015). Colombia University Press To Publish New Translations of Russian Literature. *New York Times*. Erişim: 10 Eylül 2015, http://www.nytimes.com/2015/06/29/books/columbia-university-press-to-publish-new-translations-of-russian-literature.html?_r=1